www.turkishstudies.net/religion

Turkish Studies - Comparative Religious Studies

eISSN: 2667-5544

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

Sponsored by IBU

Meister Eckhart Düşüncesinde Lütuf Tecrübesi ve Kutsal'a Dönüşüm *

Experience of Grace and Godification in Meister Eckhart's Thought

Halil İbrahim Köse**

Abstract: German Dominican Meister Eckhart, who is one of the most efficient figures of Late Medieval Era, established a ground for a set of theological and philosophical discussions with his works he produced as a preacher, a mystic and a theologian. He is a person who drew the attention of the Church because of a number of opinions he advocated about mysticism which form the main subject of philosophy, and he was therefore condemned by a papal bull and was even deemed heretic. Having defined human as the one “turning back to his essence” Eckhart, who states that human being will become the Son of the God, and going even further that he will become the God Himself, does not theoretically mention an idea of gradualness or phases, however he succeeds in presenting the way of this change by mentioning states which require a certain amount of effort and discipline. Having adopted negative theology, Eckhart, despite advising his followers to keep quiet about God rather than speaking about Him, asserted that in order for a human to know something about God, he must Godify himself by experiencing a divine transformation moving from Aristotle's principle of “the experience or recall of one object will elicit the recall of things similar to that object”. The thinker, who appreciates created beings as nothing except God, while considering God as the only real existence, expresses that so as for human beings to show up in the field of existence and to be able to exist, they rely on this transformation. Having mentioned two graces, Eckhart remarks that the Creation which is given without any charge and which he calls exitus from God is the first grace and it is granted to all, and that the second grace, which he reflects as reditus to God, is to be given to only those who are smart and have intelligence, and do their diligence for this transformation. Human being, who can realize this transformation in for stages, namely detachment/purification, illumination, union/ecstasy and springing, in some way returns to his self, his essence.

Structured Abstract: When we address the opinions of Eckhart, who is a Dominican preacher, a theologian and a mystic, about the mystical experience phenomenon, the first thing that attracts our attention about the process of forming his mentality is the influence and the imprint of the sect. In order to be able to advocate the Catholic Church against the Protestant Church, moving from the works which are produced under the effect of scholasticism and from the works of Thomas Aquinas, he made way for the revival of these currents and at the same time, he presented an eclectic structure in his system of thought by gathering up Neo-Platonist elements and scholastic elements with reference to sources written in Arabic. Eckhart, in whom we can observe spiritual principles of the sect such as preaching, chasteness, duteousness and poverty, builds his God and Mysticism intellection on the basis of these principles.

* Bu makale; tarafımızdan Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Prof. Dr. Tuncay İmamoğlu danışmanlığında “Meister Eckhart Düşüncesinde Tanrı Tasavvuru ve Mistik Tecrübe” başlığıyla hazırlanan ve 2020 yılında tamamlanmış olan doktora tezinden üretilmiştir.

** Arş. Gör. Dr., Bayburt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü
Res. Asst. Phd., Bayburt University, Faculty of Theology, Department of Philosophy and Religious Science
ORCID 0000-0002-1924-0456

ya_ak_samsun@hotmail.com

Cite as/ Atıf: Köse, H. İ. (2020). Meister Eckhart düşüncesinde lütuf tecrübesi ve kutsal'a dönüşüm. *Turkish Studies - Religion*, 15(3), 381-391. <https://dx.doi.org/10.47091/TurkishStudies.45698>

Received/Geliş: 09 August/Ağustos 2020

Accepted/Kabul: 20 September/Eylül 2020

Copyright © INTAC LTD, Turkey

Checked by plagiarism software

Published/Yayın: 25 September/Eylül 2020

CC BY-NC 4.0

Although Eckhart, whose understanding of mysticism seems to be based on the God image, underlines that we cannot speak about God and the best thing to do about this is to keep silent, he states that reaching to the knowledge of God depends on certain mystical experiences and processes. Furthermore, even though he does not mention a theorized process, according to Eckhart, who expresses that there are some rules and stages for this experience and that those without discipline cannot succeed in this way, the first step for man is to get rid of nothingness and to take place in the field of existence.

As far as Eckhart is concerned, who states the aim of life as knowing the God who is One, the first step to achieve this is detachment. This birth which is to take place following detachment does not only cover Jesus Christ, but also every human being who can achieve this. Every man can become the Son of God (i.e. God). The process is moving from the God, reaching to God, more precisely becoming God. In some way, man makes efforts to recede to his essence. After all, of the two types of grace are, according to Eckhart, the first one is breaking up from the God, and the second one is returning back to God.

At this point, for the God to be the transmitter man must be in the position of receiver and the preparedness must be complete. In this way, by emphasising the continuity of creation and the God's aspect, namely intervening in the world, Eckhart tries to form an image that is both transcendental and intrinsic. He also draws attention to the fact that man is born as the God in the birth metaphor is only a likeness to God, and in many places to by stressing that this likeness does not cover sameness, he also draws attention to the ontological distinction between God and other creatures. In his epistle called "Detachment", 4 basic characteristics were determined in Eckhart's imagination between God and soul, namely, dissimilarity, similarity, identity, breakthrough.

In the first stage, while man does not resemble God in any aspect, after noticing the birth of Son, in other words that the word is an image of God, the second stage, namely similarity is discovered. In Eckhart's works, the "Birth of the Son" metaphor actually represents the process where man, detaching himself from everything and abandoning everything, rediscovers himself with the help of God and starts the process of perfection. Because, in many places Eckhart draws attention to the ontological distinction between God, the real existence, and the creatures. Here, it seems more consistent to interpret the metaphor of man's birth as God or as Son, as turning away from more sins and temporary things, as leaving himself to God, in other words to his own, and without being in any expectations the third level, about which misunderstandings can easily be seen, is identity. In this stage, Eckhart never considers God and man identical in terms of substantive senses; however he combines God and human natures as an image of God. In the breakthrough stage, it is necessary to abandon God as everything is abandoned then. Living without a reason, this is the real virtue.

With this mysticism understanding of Eckhart, which reminds of the sayr-u sulūk phases is Islamic mysticism, man breaks his self, or with Eckhart's words, transforms into divine and can become God by discovering his real identity in the essence. According to him, there is nothing more natural for something that emerged from God than resembling God.

Within this context, after stating that one must make attempts to gain existence, while Eckhart expresses that it is not possible for man to succeed without God's grace, blessing and guidance, on the other side he underlines that no people, medium or association is necessary to reach that grace and blessing and that one can achieve this on his own.

Keywords: Philosophy of Religion, Mysticism, Meister Eckhart, Experience of grace, Godification

Öz: Geç Orta Çağ döneminin etkili figürlerinden biri olan Alman Dominik Meister Eckhart, bir vaiz, mistik ve teolog olarak ortaya koymuş olduğu eserleriyle felsefi ve teolojik birtakım tartışmaların zeminini hazırlamıştır. Felsefenin temel konularından biri olan mistisizm konusunda savunduğu bazı görüşler yüzünden papalık fetvasıyla kınanacak ve kâfir ilan edilecek kadar da kilisenin dikkatini çekmiş bir isimdir. İnsanı "*özüne dönmüş olan*" olarak tanımlarken, ilahi bir müdahale ve lütufla, kişinin bu dönüşüm sürecinin sonunda Tanrı'nın oğlu hatta daha da ileri giderek Tanrı'nın kendisi olacağını ifade eden Eckhart, her ne kadar teorik anlamda bir aşama ve kademelilik fikrinden bahsetmese de pratik anlamda birtakım çaba ve disiplin gerektiren hallerden bahsederek, bu dönüşümün yolunu dinleyicilerine göstermeyi başarmıştır. Negatif teolojiyi benimseyen Eckhart, takipçilerine Tanrı hakkında konuşmaktansa susulmasını önermiş olsa da Aristo'nun "benzeri benzer bilir" ilkesinden hareketle, insanın Tanrı hakkında bir şeyler bilebilmesi için kutsal bir

dönüşüm geçirerek Tanrı'laşması gerektiğini ileri sürmüştür. Tanrı'yı tek gerçek varlık kabul ederken, Tanrı dışında yaratılanları bir hiç olarak değerlendiren düşünürümüz, insanın varlık sahasına çıkması ve varlık kazanabilmesi için bu dönüşüme muhtaç olduğunu ifade etmiştir. İki tür lütuftan bahseden Eckhart, bedelsiz olarak verilen ve Tanrı'dan çıkış olarak ifade ettiği yaratımın ilk lütuf olduğunu ve herkese verildiğini, Tanrı'ya dönüş olarak ifade ettiği ikinci lütfun ise sadece zeki ve anlayış sahibi olup, bu dönüşüm için çaba sarf edenlere verileceğini belirtmiştir. Bu dönüşümü soyutlanma, aydınlanma, özdeşleşme ve atılım olmak üzere dört aşamada gerçekleştirebilecek olan insan, bir nevi aslına, özüne rücu etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Felsefesi, Mistisizm, Meister Eckhart, Lütuf tecrübesi, Tanrı'laşma

Giriş

1260 civarlarında Thuringia eyaletinin Gotta yakınlarındaki Hochheim kasabasında doğan Eckhart Von Hochheim, 15 yaşında Albertus Magnus'un (Ö.1280) kurmuş olduğu Köln okuluna intisap etti. Burada Dominikan yolunu takip ederek iyi bir eğitim alma fırsatını yakaladı. Yetkin bir din adamı olmasının yanı sıra, Teoloji kürsülerine de başkanlık eden Eckhart'ın, eserlerini Latince ve Almanca olarak vermiş olması içsel bütünlüğün yakalanması ve tam olarak anlaşılabilmesi adına zorlukları içinde barındırmaktadır. Buna ilaveten eserlerinde cüretkâr paradokslar ve sıra dışı metaforlar kullanması Bernard McGinn'in de yazdığı gibi, çekicilik taşısa da bu durum Eckhart'ı anlamayı kolaylaştıran bir unsur değildir. (Eckhart, 1981:24)

Tanrı tasavvurunda kullanmış olduğu tenzihi dil ya da negatif teolojiyi mistik tecrübe anlayışına da yansıtan düşünürümüz, varoluş kavramından yola çıkmış, "Tanrı Varoluştur" yerine "Varoluş Tanrı'dır" tezini ileri sürerek, (Eckhart, 2009:342) Tanrı hakkında bizim kullanabileceğimiz en temel kavramlardan birinin *varoluş* olduğunu söylemiştir. Bu bağlamda Tanrı dışındaki yaratılmışların gerçek anlamda bir varlıkları olmadığını ifade eden düşünür, (Eckhart, 1986:323) Aristo'nun "Benzeri benzer bilir" ilkesinden hareketle insanın Tanrı hakkında bir şeyler bilebilmesi için kutsal bir dönüşüm geçirerek Tanrı'laşması gerektiğini ileri sürmüştür. Bu Tanrı'laşma sürecinin, herhangi bir metoda bağlı olmaksızın Tanrı'nın inayeti ve lütfuyla gerçekleştiği ifade edilse de, (Yılmaz, 2014:227) eserlerine baktığımızda birtakım pratik uygulamaları ve atlanması gereken çeşitli aşamaları görmek çok da zor değildir.

William James'e göre, dönüşmüş olmak, yeniden doğmak, lütuf elde etmek, dini tecrübe etmek, güvence elde etmek gibi pek çok tümce tedrici ve ani değişim sürecini ifade eder. (James, 1985:189) Bu bağlamda, Eckhart'ın metinlerine dayalı olarak kendi mistik prensiplerine göre açıklanacak ve onlara göre analiz edilecek olan; Soyutlanma, Aydınlanma, Özdeşleşme ve Atılım olarak isimlendirdiğimiz temel temalar, manevi yükselişi ve bunun sonucunda gerçekleşen Kutsal'a dönüşümü açıklamaya çalışacağımız temel unsurlardır.

1.Soyutlanma

Ruhun alma gücüne ve özgürlüğüne karşı öncelikli engel onun yaratılmış varlıklara zincirlenmesi ile aidiyeti olduğu için, mistik mükemmeliyeti uygulamanın ilk ve en önemli adımı bu engeli bertaraf etmektir. Eckhart, bu işlemi ifade etmek için ana dildeki eserlerinden bir dizi terim kullanmakta; böylelikle de konuya farklı perspektiflerden yaklaşma imkânı bulmaktadır. Ancak en açık şekilde karşılığını '*ayrılma/soyutlanma*' kavramında bulmaktadır. Bu kelime İngilizcede "detachment", Orta Çağ Almancasın'da "*abegcscheidecnbcit*" ya da bazen "*geldzmbreit*" şeklinde tercüme edilir.

"Soyutlanma Üstüne" adlı makalesinde en temel ve en büyük erdem olarak zikrettiği "*soyutlanma*" (Eckhart, 2009:342) kişinin kendisini, bu dönüşümde yeni bir kimlik kazanabilmek adına tüm dünyevi şeylerin aldatıcı zevklerinden ve görüntülerinden arındırması anlamına gelmektedir. Yani 'Soyutlanma' aynı zamanda bilişsel bir özgürlük aracılığıyla nesnelere karşı şehvet düşkünü bir bağlanmadan kopup özgür kalmaktır. Yani, o zihni sınırlandırmaya ve onu tüm

transandantal imkânlardan soyutlamaya yarayan fiziksel nesnelerin imajlarından ayrılıp özgürleşmektedir. (Eckhart, 1990:25) Bu da akabinde duygusal, bilişsel, ahlaki ve ontolojik sahiplik ve aidiyet duygusundan kişinin kendisini kurtararak gerçek manada ruhunu özgürlüğe kavuşturması demektir.

Eckhart, saf soyutlanmayı, bütün yaratılmış varlıklardan soyutlanma özgürlüğünden dolayı diğer bütün erdemlerin üstünde görerek över ki buna sevgi ve tevazu da dâhildir. Eckhart, yaratılmış varlıklara bağlanma problemini analogi kullanarak açıklar. Eğer birisi farklı yulaf, arpa, çavdar ve buğday ekmeği somunlarını sıcak bir fırına koysa, fırındaki sıcaklık farklı hamurlar üzerinde aynı etkiyi yapmayacaktır. Biri iyi bir ekmek olurken diğeri kalitesiz hale gelecektir. Aynı şekilde, Tanrı insanların kalbinde hep benzer şekilde çalışmaz ve kalbin yalnızca yaratılmış varlıklardan soyutlandığında sahip olduğu “arzu ve hızlı kavrayışı” bulduğunda çalışabilir. (Eckhart, 2003:138) Sonuç olarak da soyutlanmaya erişmiş bir kalp, bütün yaratılmış varlıklardan kurtulur ve ilahi hediyeleri almaya hazır hale gelir. Ve bir insan yaratılmış varlıklardan ne kadar kısa zamanda kaçınırsa, yaratıcı da o kadar kısa sürede ona gelecektir. (Eckhart, 2003:139) Bu nedenle ilk önce kendinizle başlayın ve kendinizden istifa edin. Aslında, önce kendinden kaçmadığın sürece, sonra nereye gidersen git, sen nerede olursan ol engeller ve huzursuzluk seni bulur. (Eckhart, 1981:249)

Asil İnsana Dair adlı risalede içsel insan- dışsal insan ayrımı yapan Eckhart için ‘içsel insan’, dünyada yaşar ancak dünyaya ait değildir. “Tanrı’nın doğumu” onların içinde gerçekleşmiştir ve onların ‘bilen özü’ artık dünya ile değil Tanrı ile meşguldür. (Eckhart, 2009:51-52) Artık insan bireyinin içinde yer aldığı ruhsal ve ilahi gerçekliklerin metafiziksel dayanağı birlik olduğu için, bu durumun ahlaki manifestosu diğerkâmlığın uygulanmasıdır. Yani objectivist etik ya da rasyonel bencillik ahlakı’nın aksine diğer insanları da kendisi gibi görüp hareket etmektir. Bilindiği gibi egoizmi, mutluluğu ve bu mutluluğu elde etmede akla güveni ön planda tutan objectivist etik anlayışına göre, kişinin insan olarak hayat bulabilmesi ve var olabilmesi bir seçim meselesidir. Bu seçim akla güvenin sonucunda kendi ahlaki ilke ve değerlerini yaratma girişimidir. İnsan ancak bu şekilde var olabilir. Aksi halde başkalarının düşüncelerine ve değerler ölçüsüne göre yaşayan insanlar, seçim yapamamış ve rasyonel bir varlık olamamış demektir. (Can, 2018:2290) Akla duyulan bu sonsuz güvenin sonucunda da Eckhart’taki mevcut diğerkâmlık anlayışı yerine egoizm ve bencillik ön plana çıkmıştır. Oysa Eckhart’a göre insan olmak, kutsal dönüşümü gerçekleştirmeye bağlıdır. Bu dönüşümün başarısını da diğerkâmlığa bağlayan Eckhart’a göre bizler, kendimizin olduğu kadar diğer insanların da iyiliği konusunda kaygılı olmalıyız. Ayrıca bütün bu yaptıklarımız alçakgönüllülük ruhuyla yapılırsa daha iyi anlaşılacaktır.

Abgescheidenheit’in amacı yalnızca dışsal varlıklar ve onların görüntüleri değil, aynı zamanda insanın kendi yaratılmış benliğidir. *Asil İnsana Dair*’in de açıkladığı gibi, “İnsan her görüntünün ve kendisinin ve de her şeyin dışına çıkmalıdır.” (Eckhart, 2003:119) Vaaz 28 de ayrıca vazgeçme ve terk etme dilini kullanan Eckhart şu tavsiyeyi yapar: “Kendini terk etmelisin, benliğini tamamen bırakmalısın ki ancak o zaman gerçekten vazgeçmiş olursun.” (Eckhart, 1993:319) *Masabaşı söyleşilerinde* de aynı zamanda benlik için “yok etme ve küçülme”ye duyulan ihtiyacı vurgularken, diğer yerlerde de Eckhart dinleyicilerine benliklerini öldürmelerini salık vermektedir: “Bu nedenle bir insan öldürülmeli ve tamamen ölü olmalıdır ve kendi içinde de bir hiç olmalıdır”. (Eckhart, 2009:263) İnsanın yaratılmış benliğinden ve yaratılmış varlıkların görüntülerinden böylesine bir soyutlanma yalnızca ruhun bir parçasının görevi değildir, daha ziyade ruhun bütün kuvvetleri bu süreci paylaşmalıdır. Yalnızca Tanrı’nın içinde “tamamen soyutlanmış olan güçlerle” yerleşik olan bir insan bütün sınırlamalardan ve her şeyden kurtulmuş olabilir. Bütün güçler onların saflığını ve onlar yaratılmış varlıklarla bağlantıya geçtiğinde kaybedilen dokunulmamışlığını sağlamalı ve kusursuz, katışıksız bir hale gelmelidir.

Ruhun sahip olma arzusundan bütün duygusal, ahlaki, bilişsel ve ontolojik boyutlarıyla kurtulmasından dolayı, insan temel bir boşluk yaşar ve ruhu başıboş hale gelir. Bu olumsuz süreçte ruh ne kadar boş hale gelirse, Tanrı’nın taşıp akışını almaya o kadar hazır hale gelir. (Eckhart,

1990:26) Eckhart boşluğun ve almaya hazır olmanın ilişkisini, bütün erdemlerin temeli olarak kabul ettiği mütevazılıkla formüle eder. Ona göre, mütevazı bir insan en düşük makamın mülkiyetini alan ve aşağıda olanıdır. Eckhart doğal bir kural olarak tekrar tekrar, üstte olanların sürekli olarak aşağıda olanlara doğru taşıp aktığı ve yukarıda olan şeylerin aşağıda olanlardan asla hiçbir şey almadığı iddiasını kullanmaktadır. (Kahveci, 2014:125) Benzer bir şekilde, “*Her kim kendini tevazu ile alçaltırsa, yükseltilecektir*” (Matta 23:12), ve eğer bir insan kendisini tevazu ile alçaltır ve daha altta olan konumda tutarsa, o yukarıdan bir şeyler alabilir ve doğrudan kutsal akışa erişebilir. (Kahveci, 2014:172)

Peki, bu durumda yansızlığa ulaşan bir kalbin, kendini her şeyden soyutlayan kişinin duası ne olmalıdır diye sorulduğunda, cevabı kendisi veren Eckhart' a göre yansızlık ve saflık dua etmez. Zira dua eden bir insan Tanrı'dan bir şey ister. “*Eğer birisi Tanrı dışında başka bir şey için dua ederse, o zaman buna putperestlik ya da günahkârlık denebilir*”... “*Tanrı'ya Tanrı'nın dışında bir şey için dua edersek, bu yanlış ve inançsız bir durumdur ve bir çeşit ayıptır çünkü bu Tanrı'nın seviyesine başka bir şeyi daha yükseltmek demektir*”. (Eckhart, 2009:64) Oysa yansız bir kalp hiçbir şey istemez. Onun tek duası Tanrı ile bir olmaktır. Bu nedenle dingin bir zihnin ürünü olan dua, Eckhart'a göre en güçlü dua ve en yüce uğraştır.

Gerçek anlamda Tanrı'ya ulaşmak için zihnin ve iradenin Tanrı'ya yönelmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, Tanrı'nın iradesinde yer alan bir insan Tanrı'nın rızası olandan ve Tanrı'nın kendisinden başka hiçbir şey istemez. Eğer o hastaysa, iyileşmek istemez. Eğer o insan, gerçekten Tanrı'nın rızasında sabitse, onun için bütün acılar birer zevktir. Bu cehennem azabı anlamına gelse bile, onun için neşe ve mutluluk olur. O özgürdür ve benliği ardında bırakmıştır ve ona gelecek olan her şeyden bağımsızdır. (Eckhart, 2009:297-298)

Eckhart tam tersi bir durumdan da bahsederek gerçek acı ve ızdırap içinde olanlardan da bahsetmektedir. “*Şimdi, eğer siz gerçekten Tanrı'nın rızasının lezzetini alıyorsanız, size her ne olursa olsun ya da olmazsa olmasın, tıpkı cennetteymiş gibi olursunuz. Bu Tanrı'nın rızasından başka herhangi bir şey isteyenlerin de hak ettiğini bulması demektir, çünkü onlar her zaman acı ve sıkıntı içindedir*”. (Eckhart, 2009:239-240) Dolayısıyla geçici şeylere duyulan aşk ve bağlılık olduğu müddetçe Tanrı'nın kişinin acı ve keder içinde olmasına göz yummasında şaşılacak bir durum yoktur. (Eckhart, 2003:57)

Kendinizi kendi özünüzden ve her şeyden, her türlü bağlantıdan tamamen soyutladığınızda ve kendinizi mutlak bir iman ve eksiksiz bir sevgi ile Tanrı'ya aktardığınızda, bıraktığınızda ve teslim ettiğinizde, işte o zaman içinizde doğan ya da size dokunan *her neyse*, birlikte ya da ayrı, neşe ya da acı dolu, acı ya da tatlı, bu şey artık size ait değildir, bu tamamen sizin kendinizi teslim ettiğiniz Tanrı'nıza aittir. (Eckhart, 2009:51) Artık soyutlanmayla fakirleşen ruhun aydınlığa kavuşmasına az kalmıştır.

2. Aydınlanma

Soyutlanma ve arınmanın olumsuzlama yöntemi ile soyutlanmış ruhun içine kutsal akışın olması ve insanda yeniden şekil bulması aydınlanmayla sonuçlanır. Bu yol insanı saf ve çıplak bir hiçliğe götürür. Çünkü Eckhart'a göre var olan sadece Tanrı'dır ve insan bu yolun sonunda hiçliğe ulaşarak özüne “*Ruhun kalesi* (Kahveci, 2014:255) ya da ruhun kıvılcımı”na (Eckhart, 2009:193) ulaşır. İşte burada insan Tanrı'ya temas eder ve Tanrı ile doğrudan ilinti halinde olma durumu gerçekleşir. Yani, insan “*varlığa*” ulaşmak için önce “*hiçliğe*” ulaşmalıdır. “*Yeniden doğabilmek*” için önce “*yok olmayı*” başarabilmelidir.

Eckhart bu ruhsal doluluğa atıfta bulunurken, Almanca eserlerinde kullandığı en önemli ve yaygın metafor Oğul'un doğumudur (ruhta Tanrı'nın doğuşu). Zerrabi'ye göre, bu kullanım bir yenilik değildir. (Zarrabi-Zadeh, 2016:69) Oğul'un ruhtaki doğumu her ne kadar bazı bilim insanları tarafından Eckhart'ın mistisizminin Hristiyan yönü olarak kabul edilse de, ruhta doğacak olan İsa

Mesih tarihsel İsa figüründen daha fazla Neoplatonik ontolojik bir varlık niteliğindedir. Eckhart, “Oğul aracılığıyla olmadan Baba’ya hiç kimse gelemmez” (Eckhart, 2009:335) iddiasında bulunduğunda, bu Eckhart’ın kurtuluşun sadece Hz. İsa’ya inananlar için mümkün olduğu fikrini taşıdığı anlamına gelmez. Zerrabi’ye göre Eckhart bu şekilde kurtuluş sürecinde ebedi olan İsa Mesih’in ontolojik aracılığını vurgulamaktadır. (Zarrabi-Zadeh, 2016:70)

Bu doğumla bağlantılı olan kayda değer nokta, bu dışa vurumun zamanın başlangıcında yalnızca bir kere gerçekleşmediği; ancak daimi olarak süren durmayan bir süreç olduğudur. Eckhart “Başlangıçta yalnızca kelam(söz) vardı” (Yuhanna 1:1) bu bağlamda anlamaktadır ve bu cümleyi Kelam’ın rensip içinde ya da Oğul’un Kutsal Zat içinde, “her zaman doğmakta olduğu ve şimdiye kadar hep doğmuş olduğu” şeklinde yorumlamaktadır. (Eckhart, 2009:188) Oğul’un bu sonsuza kadar devam eden doğumu o kadar önemlidir ki Baba’nın kendisinin varoluşu bile bu sonsuz sürece bağlıdır. Ancak, Tanrı’nın özü ile insanın özü bir ve aynı şey oldukları için, Oğul’un Baba’nın özünde doğuşu her zaman insanın özünde gerçekleşmekte, insan fitratı devamlı ve sonsuz bir şekilde orada doğmaktadır. Eckhart bu durumu şu sözleriyle ifade etmektedir: “*Baba Oğlu’na ruhun en derininde can verir ve size de Babalık ettiği tek Oğlu aracılığıyla can verir, bundan daha azı yoktur*”. (Eckhart, 2003:88) Eğer Baba’nın var oluşu Oğula bu özde can vermekle ortaya çıkıyorsa, bu onun varlığının aynı zamanda Oğul’u ruhun özünde dünyaya getirmesine bağlı olduğu anlamına gelir ki Eckhart’a göre bu Tanrı’nın sonsuz bir biçimde yaptığı tek iştir: “*Tanrı kendisi tarafından yaratılan bu varlıkla birlikte var olmaya bağlanmıştır. Aksi takdirde O, hızla varlığını yitirecektir*”. (Eckhart, 2003:35) İnsan bunun farkında olsa da olmasa da veya bunu takdir etse de etmese de, bu temel doğum ruhun derinliğinde sessizce ve sürekli olarak gerçekleşir. İnsanın bu yaşayan gerçeklikten kendi varlığının özünde kaçabileceği hiçbir yer yoktur ve ondan kaçmak için yapılan girişim insanın kendi özünü ve varlığını reddetmesi anlamına da gelecektir.

Bu Oğul’a dönüşme hali, Oğul’un Baba’sından miras olarak aldığı her şey ile soyutlanmış ruhun da aynı zamanda kutsal akışın onun içine “dökülmesini” gerektirmektedir. Eğer bir insan bu Oğulluk durumunu gerçekleştirirse Tanrı kendisini açıp dışa vurur ve bütün varlığını, bilmesini, sevmesini ve çalışmasını zevk duyan kişiye akıtır. (Kahveci, 2014:313)

Sonuç olarak, doğum esnasında gerçekleşen ontolojik dönüşümde soyutlanmış benlik kendi yaratılmışlığının sınırlamalarından öteye geçer ve o varlıkla doludur. Vaaz 80’de bu temel genişlemeyi bir damla şarap ve okyanus örneğini kullanarak açıklayan Eckhart’a göre, eğer bir damla şarap okyanusa bırakılırsa, okyanusun bu damlaya dönüşmesinden daha çok bu damla okyanusa dönüşür. Aynı şekilde, ruh için de “o Tanrı’yı içine çektiğinde Tanrı’ya dönüşmektedir” demektir. (Eckhart, 2009:316)

Abgescheidenheit yoluyla dışsal insanın üstünlüğü içsel insan tarafından kırılmakta, tüm geçici ve dışsal güçlerin etkisinden arınan insan Tanrı’nın içine akışıyla yeniden doğmakta ve aydınlanmaktadır. Artık soyutlanmayla fakirleşen ruhun aydınlığa kavuşmasına az kalmıştır. Artık hiçlikten sonra tekrar aydınlanan insanın, benliğinden sıyrılarak Tanrı’yla bir olmasının vaktidir.

3. Özdeşleşme

Soyutlanmış insanın içteki kutsallık tarafından doldurulma halinin Oğul’un doğumu olduğunu daha önce ifade etmiştik. Böylece Tanrı kendisini ve kendisinde olanı o insanın içine doldurur ve onun bütün varlığı, bilmesi ve sevgisi Tanrı’dan, Tanrı’da ve Tanrı olur. (Eckhart, 2009:51) Tanrı’nın kendisine ait olan her şey onun da kendisinin olur ve onun yaratılmış benliği aşkın ve gerçek, her şeye sahip olan ve her işi kendi içinde bereketli bir şekilde gerçekleştiren “Ben” ile yer değiştirir. Çünkü gerçekten mükemmelleşmiş bir insan kendisini öldürür, Tanrı’da kaybolur ve kendi şeklini Tanrı’nın iradesine çevirir. (Eckhart, 1981:216) İlk bakışta bu özelliklerin bu aşamada yaşayan insanın aktif bir anlamda kendisine ait olduğu anlamına geldiği şeklinde yorum yapılabilir. Ancak, burada ruh Tanrı ve insan arasında, içinde ruhun kendisini aydınlatan ve onun özüne akan her şeye gücü yeten yukarıdaki Tanrı’nın varlığını tecrübe ettiği aşkın bir bölünmeden

kaynaklanan mutlak bir pasiflik haline maruz kalmaktadır. Doğumda, ruh hiçbir şey yapmadan pasif bir şekilde onu alarak, onun akıntısını kabul ederek ve “yukarıdan bir dokunuşla canlandırılırken”, Tanrı en içte olan ruha çağlayarak dökülerek onu kendisiyle dolduran güçlü bir sel gibi algılanmaktadır. Aydınlatılan insan aktif olsa da bilmeye, sevmeye ve yapmaya muktedir olsa da, bu aktivitelerin tümü kutsal bilgi, sevgi ve çalışmanın aracılıklarıyla gerçekleştirilir. Hatta bir insanın kendisine dair sahipliği bile Tanrı'nın kendisini sahiplenmesi aracılığıyla olmaktadır ve onun varlığı Tanrı'nın varlığı olmaksızın bir hiçtir. Eğer bir adam Tanrı'nın iradesini kabul ederse insanın doğası tam anlamıyla Tanrı'nın iradesine eşit olur.(Eckhart, 1981:218) Yani Doğumda, insan pasiflik durumunun içinde, O'nun aracılığıyla aktif olurken, Tanrı “kendi makamında” aktiftir.

Doğumda, ruhun üstün güçleri Tanrı'yı aydınlatılmış bir şekilde kavrayabilmektedir. Ancak onun, temel olarak kavranabilmesi onların kapasitesinin ötesinde olan yalın Kutsal Zat'a hiçbir şekilde ulaşmadan, yalnızca giysileriyle süslenmiş olduğu haliyle kavrayabilmektedirler. Eckhart'ın Köln'de verdiği savunmasında açıkladığı gibi, Tanrı kendisinin doğruluk ve iyilik şeklindeki kutsal vasıflarının altında, akıl ve irade tarafından kavranmaktadır, ancak yine de onun ruhun özünü anlaması yalnızca varoluş boyutunun altında gerçekleşmektedir. Doğumu tecrübe eden bir insan, aktif birisidir ki bu aktivite en içteki Tanrı'nın varlığına dayalı olan ve onun aracılığıyla gerçekleşen bir şeydir.(Aumunn, 1994:130)Ancak, onun için yüksek mükemmeliyet ilk adımı ilk suduru, ilk türemeyi, yani insan var oluşunun özünü tecrübe etmektir. Doğumun ontolojik boyutları da ayrıca doğumda erişilen mükemmeliyetin ruhun en yüce mistik mükemmeliyetine nasıl bağlı olduğunu göstermektedir. Doğumda, ruh ontolojik olarak üretken yaratma aktivitesine katılım sağlamaktadır. Ancak, bu tecrübe de bir insanın erişebileceği en üst seviyeli sadelik değildir. O ayrıca en içteki Kutsal Zat ile olan birliğin en derindeki derecesi de değildir. Birisi bir benzerlik durumunun zevkini tadarken, daha da yüce olan bir diğer amaç ise, içinde ne benzerliğin ne de bir görüntünün var olmadığı özdeşleşmeye ulaşmaktır.(Zarrabi-Zadeh, 2016:79)

Bu bağlamda, Eckhart bir insanın kendisini özdeki gizli temeli tecrübe etme başarısına erişmek için, ikinci aşamadan kurtarmasının gerekliliğini öne sürmektedir. Soyutlanma aşamasında yaratılmışlığa olan bağlılığın kesilmesi ile karşılaştırıldığında, bu daha yüce olan soyutlanma şekli insanı Aydınlanma aşamadaki mahkûmiyetinden özgür bırakmaktadır. Eckhart, bu ikinci serbest bırakma için de “*Abgescheidenheit*” genel terimini kullanmaktadır. Örneğin “*soyutlanma (Abgescheidenheit) en yüce mükemmeliyetine ulaştığında, bilip de bilmemek, âşık olup da âşksız olmak ve ışıktaki karanlık söz konusudur*”(Eckhart, 2003:140) diyerek bunu bir kez daha göstermektedir.

Eckhart'a göre Tanrı ile bir olmak yeterli değildir. İnsan her şeyi terk etmedikçe gerçeğe varamaz ve kişi ilahi bilgeliğe, hakikate ya da gerçekliğe ulaşmak için gerekirse Tanrı'nın kendisini de terk edebilmelidir. Mistik mükemmelleşmenin bu aşamasında ruh artık “oğul”luktan “Baba”lığa terfi ederek hakikatin tadına varacaktır. Bu konuda Eckhart: “*Gerçek nedir? Gerçek öylesine soylu bir şeydir ki, eğer Tanrı gerçeğe sırt çevirseydi, gerçeği alıkoyar, Tanrı'yı bırakırdım*”(Eckhart, 2003:27) diyecek kadar da cesur davranmaktadır. Yalın kutsal birliğe girmek için, ruh bu ebedi görüntü ile olan kimliğin üstüne çıkmalı ve Oğulluk aşamasının ötesine geçmelidir.(Eckhart, 2009:234) Eckhart bu atılımdan bahsederken şu ifadeleri kullanmaktadır:

“*Şimdi ruh, içinde görüntünün yaratılmamışlığında kendi varlığını bulduğu, bu görüntünün dışına çıkmalıdır ve bu ruhun yapmak zorunda olduğu şey de budur. Ruh kendi içinde ne bu görüntünün ne de bu varlığın aradığı şey olmadığını, bu görüntüde hem farklılığa hem de çoğulluğa sahip olduğunu bilmektedir... Bu nedenle ruh Tanrı'nın tekliğinde zengin olduğu yere sızabilmek için kendi ebedi görüntüsünü aşıp atılım yapmalıdır*”.(Eckhart, 1994:245-246)

4. Atılım

Eckhart'a göre Tanrı ile bir olmak yeterli değildir. İnsan her şeyi terk etmedikçe gerçeğe varamaz ve kişi ilahi bilgeliğe, hakikate ya da gerçekliğe ulaşmak için gerekirse Tanrı'nın kendisini

de terk edebilmelidir. Mistik mükemmelleşmenin bu aşamasında ruh artık “oğul”luktan “Baba”lığa terfi ederek hakikatin tadına varacaktır. Bu konuda Eckhart: “Gerçek nedir? Gerçek öylesine soylu bir şeydir ki, eğer Tanrı gerçeğe sırt çevirseydi, gerçeği alıkoyar, Tanrı’yı bırakırdım”(Eckhart, 2003:27) diyecek kadar da cesur davranmaktadır.

Eckhart’ın mistisizminin temel amacı aslında Tanrı’ya ulaşmak değildir. Kendinden geçen ve benliğinden sıyrılan, Eckhart’ın dışsal insan olarak adlandırdığı kişinin, kendisini maddi ve materyalist dünyanın insanı olmaktan soyutlaması, nasıl ki doğuma sebep olduysa, atılım süreci de kişinin kendi özüne dönmesine sebep olmaktadır. Bakıldığında aslına rücu olarak niteleyebileceğimiz bu mükemmelleşme aşamasının sonunda kişinin hedeflediği şey, bir önceki aşamada olan özdeşlikten kurtularak, özdeki gerçek kimliğine kavuşmaktır.

İçinde “atılım” teriminin geçtiği önde gelen metinlerden bir tanesi Vaaz 87’dir. Vaazında ismi verilmeyen bir otoriteye atıfta bulunarak, Tanrı’nın özünden dışarı akmayla atılmayı yan yana koymaktadır. Bu benzetme birinciyi, yani gizli Kutsal Zat’tan yapılan ilk türemeyi silmeyi, ikincisinin tam tersi bir süreç olarak konumlandırmaktadır: “Büyük bir otorite, insanın atılımının, türeyip dışa çıkmasından daha asil bir şey olduğunu söylüyor ve bu doğru da.” (Eckhart, 2009:424) Bu asaletin temeli şudur ki: Kutsal Zat’ın içsel kaynaması ve içinde yaratılmış varlıkların düşüncelerinin bir bütün halinde var olduğu Oğul’un türemesi aracılığıyla, varlıkların yanı sıra üç Zat arasındaki ayırım ortaya çıkmaktadır ve Yaratıcı olan Tanrı sonuç olarak Oğul’dan ve diğer tüm yaratılmış varlıklardan ayırt edilemez hale gelmektedir. Varlıkların Tanrı ile olan temel ilişkileri aracılığıyla, onların bağımlı var oluşları onların yaratılmış olduğunu, bir Tanrı’ları olduğunu ve bu “Tanrı’nın var olduğunu” ifade eden şeydir. Ancak bir insan bir kere atılım aracılığıyla bütün ikilikleri ve çoğulluğu aştığı; Kutsal Zat’ın yalın özüne nüfuz ettiği zaman, arada hiçbir fark kalmaz ve ne yaratılmış varlıklar ne de Tanrı orada ayırt edilebilir. Eckhart’ın şu ifadesi bu konuya açıklık getirmektedir:

“Şimdi ben diyorum ki Tanrı, “Tanrı” olduğu sürece, yaratılmış varlıkların kusursuz amacı değildir. Bu varlıkların en basiti Tanrı’da, Tanrı’nın sahip olduğu kadar sahip olduğu şey vardır. Eğer bir sineğin bir amacı olsaydı ve bu amaçla ortaya çıktığı kutsal varlığın ki ben buna Tanrı diyorum, sonsuz derinliklerinde arayışta bulunabilseydi, Tanrı “Tanrı” olarak sahip olduğu her şeyle, bu sineği yine de gerçekleştiremez ya da yerine getiremezdi. Bu nedenle, bize böylece izin verin ki Tanrı’ya “Tanrı”dan kurtulmak için dua edelim ve içinde en yüce meleğin ve sineğin ve ruhun eşit olduğu ebedi gerçeği kavrayalım ve neşesini yaşayalım”.(Kahveci, 2014:208-209)

Tanrı’nın ötesindeki Tanrı motifi ve Tanrı’nın ötesine geçmenin gerekliliği, öncelikli bir amaca bağlı kalmanın mistik mükemmeliyete erişme sürecinde nasıl üstesinden gelinmesi gereken bir engele dönüştüğünü anlamak konusunda yardım sağlamaktadır. Yaratılmışlığa bağlı olan bir insan için, Tanrı’yla dolu olmak, Yaratıcı ile bütünlük halinde olmak olmalıdır. Ancak, bu aynı insan yaratılmışlarla ilgili *eigenschaft*’ın bağlarını koparmakta ve dolayısıyla da Oğul onun ruhunda doğmaktadır. Südürün, doğumun ikinci aşamasında kalmak, insanın ayrıca yalın öze girmek için kendini kurtarması gereken yeni bir *eigenschaft*’a dönüşmektedir. Daha önce de anlatıldığı gibi, Eckhart’ın metinlerinde *eigenschaft* teriminin iki kullanımı olduğunu ifade eden Zerrabi’ye göre bunlardan birisi insana referans yaparken diğeri Tanrı’ya referans yapmaktadır. Doğum aşamasında olan bir insan için bu terim ikinci anlamında algılanmalıdır. Zira bu anlam yaratılmış varlıklara olan bağıllığı ifade eden birinci anlamdan daha ziyade, kutsal kişilerin herhangi birine mahsus olan özellikleri ya da nitelikleri ifade etmektedir.(Zarrabi-Zadeh, 2016:81) Her ne kadar başlangıç seviyesindeki birisinin bakış açısından bu tür bir aşkın *eigenschaft* doğası gereği olumlu olsa da, türemenin ikinci aşamasına eriştikten sonra olumsuzla dönüşmektedir. Dolayısıyla, Oğulluk aşamasına erişen birisi için, mistik yol boyunca daha ilerideki aşamalara erişebilmek için, bu aşamayla kurulan bağlantı koparılmalıdır. Ruhun kendi kutsal *eigenschaft*’ından kurtulması Tanrı’nın varlığından vazgeçmesinden başka bir şey değildir, yani bu, O’nun bütün özelliklerinden arınması demektir. Burada aşkın *eigenschaft* yalnızca Tanrı’nın değil, aynı zamanda insanın da

Oğulluk aşamasındaki sınırlayıcı özelliğidir ve *eigenschaft* teriminin iki kullanımı arasındaki herhangi bir farklılık da dolayısıyla ortadan kaybolmaktadır.(Zarrabi-Zadeh, 2016:81)

Çağrışımların benzer bir dönüşümü de aynı zamanda diğer Eckhartian kavramların dikkate alınmasında, onlar doğum bakış açısından görüldüğünde ortaya çıkar. Öğretici bir örnek, olumsuz çağrışımında birinin kendi içine çektiği dışsal şeylerin benzerliğine referans yapan “görüntü” kavramıdır. Tanrı’nın görüntüsü olmak ve Tanrı’nın nihai benzerliğine erişmek başlangıçtaki biri için amaçtır, ancak aynı benzerlik insan kendisinin görüntü olduğunun farkına vardığında ruh için bir engele dönüşür ve kendisini Kutsal Zat ile olan saf bütünlüğe erişmekten alıkoyar. Başlangıçta olan birisi için dışsal varlıklardan kendini arındırma mücadelesi vermek gerekli olsa da, soyutlanmış insan kendisini “sonsuz görüntü”den kurtarmak zorundadır. Vaaz 13’ün de dediği gibi, “*Benzerlik Tanrı’da bulunmayan bir şeydir. Kutsal Zat’ta ve sonsuzlukta teklik vardır, ancak benzerlik teklik değildir. Eğer ben tek olursam, benzerim olmaz*”.(Eckhart, 2009:143)

Atılım ya da öteye geçme olarak tüm bu mistik mükemmeliyet aşamalarını herkesin başaramayacağını da ifade eden Eckhart, bu başarıyı ve dönüşümü Tanrı’nın lütfu ve inayetine bağlasa da yine de bu lütuf ve inayeti alabilmek insanın kendisine bağlıdır. Bu konuya birkaç yerde değinen Eckhart şöyle demektedir:

“Tanrı’nın tohumu icimizdedir. Zeki ve çalışkan bir çiftçi olursak, bu tohum yeşerecek ve Tanrı’ya kadar ulaşacaktır ki bu tohum ona aittir ve uygun bir şekilde, meyveleri Tanrı doğasına sahip olacaktır. Armut tohumları, armut ağaçları olur; fındık tohumları fındık ağaçları, Tanrı tohumları da Tanrı”.(Huxley, 2014:60-61)

“Size (Tanrı’nın ruhun içinde gerçekleşen) bu doğumunu, muazzam bir caba olmaksızın kimsenin deneyimleyemeyeceğini söylüyorum. Hiçkimse, zihnini nesnelerden tümüyle geri çekebilmeksizin bu doğuma ulaşamaz.(Eckhart, 2009:46)

Bu Kutsal’a dönüşüm üstü kapalı bir lütuf tecrübesi olarak görülürse, o zaman birkaç mesele ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki, bunun mistik bir anlayışla insan ve ilahi kudretin bütünlüğüne dayandırılmış olmasıdır. İkincisi, lütfun, Tanrı’nın girişimi olduğunu vurgulamasıdır. Zira Eckhart Tanrı’nın insanın içinde tamamen ve bütün zamanlarda kendisini doğurmak ‘zorunda olduğunu’ söylemektedir. Tanrı’nın bu konuda hiçbir seçme hakkı yoktur, bu sadece onun doğasını ifade etmektedir. Aksi halde, “*Tanrı İlk Sebep ya da Tanrı olmazdı*”.(Eckhart, 1986:219)Eğer insan bu doğumun ruhsal faydalarını almazsa o zaman bu, Tanrı’nın içinde hareket etmesine razı olmadığından dolayıdır. Bu durumda insan Tanrı’yı yanlış kavramlarla ve yaratılmış olan varlığının gerçek realitesi olan hiçliğe tutunma konusundaki kararlılığıyla engellemiş olur.

İki tür lütuf’tan bahseden Eckhart, lütfun ilk türünün genellikle “bedelsiz verilen lütuf” olduğu söylerken, (yani, hak edilmiş olmadan) ikincisinin ise, “kurtarma lütfu” olduğunu ifade etmektedir. Birincisi iyi ve kötü ve bütün yaratılmışlar için ortaktır, ikincisi ise yalnızca zeki ve iyi yaratılmışlara uygundur. İlk lütuf bir tür dışarıya akmadan, Tanrı’dan ayrılıştan oluşur; ikincisi ise bir tür geri akmadan yani Tanrıya geri dönmeden oluşur. Hem birinci hem de ikinci lütfun ortak yönü onların yalnızca Tanrı’dan geliyor olmalarıdır.(Eckhart, 1986:218)

Sonuç olarak, doğumda gerçekleşen en temel bütünlük ve dönüşüm insanın yaratılmış benliğinin yerine, Tanrı’ya Tanrı’nın sahip olduğu dünyanın kabalığından arınmış olan bütün şeylerle birlikte sahip olan genişletilmiş şeffaf bir varlık olan kutsal “Ben”in gelmesidir. Esasen Dilek’in ifadesiyle Eckhart’ın düşüncesinde varlık bulmak bütün olmayı, bir olmayı gerektirir. Zira Tanrı’nın varlığı her şeyi kuşattığından Tanrı’nın dışındaki varlıklar yok hükmündedir.(Selman, 2012:210) Atılım aracılığıyla insan, yeni varlığının ötesine geçerek ve kendisini herhangi bir yer ya da ayrıma bağlı olmaktan kurtararak bu kutsal benliği de aşmalıdır. İnsan “o kadar yoksul olmalıdır ki o, içinde Tanrı’nın bir şey yapabileceği bir yer olmamalı ya da böyle bir yere sahip olmamalıdır”.(Kahveci, 2014:244)

Görülüyor ki bu mistik yolculukta başarının anahtarını elinde tutan insanın, yapması gereken öncelikli şey bir seçim yapmaktır. Bir varlık kategorisi olarak *hiç* olan *şey*, bu hiçlikten kurtulmak için Tanrı'ya muhtaç bir varlık ya da Tanrı'yla dolu bir benlik ve ya tüm yüklerinden kurtularak yoluna kendi benliğiyle devam eden ve hakikate erişen bir ruhtur. Eckhart felsefesinin nihai ereği de kişinin tüm saflığıyla bu hakikate erişmesini ve bu dönüşümünü sağlamaktır. Tıpkı kendi apaçık varlığını hissettiği gibi.

Sonuç

Yaşamın gayesini tek varlık olan Tanrı'nın bilinmesi olarak ifade eden Eckhart'a göre bunu başarmanın ilk adımı soyutlanmadan geçmektedir. Soyutlanmanın akabinde gerçekleşecek olan bu doğum sadece Hz. İsa'yı değil, başarabilen her insanı kapsamaktadır. Herkes Tanrı'nın oğlu (yani Tanrı) olabilir. Tanrı'dan yola çıkıp Tanrı'ya ulaşmak, daha doğrusu Tanrı olmak insanın bir nevi aslına rücu etmesi anlamına gelmektedir. Zaten iki tür lutuf gördüğümüz Eckhart'a göre birinci lütuf Tanrı'dan ayrılış, ikinci lütuf ise Tanrı'ya dönüştür.

Burada Tanrı'nın verici olabilmesi için insanın alıcı konumunda olması ve hazır bulunuşluğunun tam olması gerekmektedir. Ve böylece yaratmanın sürekliliğine ve Tanrı'nın âleme mudahale eden yönüne de vurgu yapan Eckhart hem aşkın hem de içkin bir tasavvur oluşturmaya çalışmıştır. Doğum metaforunda insanın Tanrı olarak doğuyor olmasının sadece Tanrı'ya benzemesi olduğunu ve bu benzerliğin aynılık taşımadığını da birçok yerde dikkat çekerek Tanrı ve diğer varlıklar arasındaki ontolojik ayrıma da dikkat çekmiştir. Soyutlanma adlı risalesinde Eckhart'ın Tanrı ile ruh arasında benzemezlik, benzerlik, özdeşlik ve atılım olmak üzere 4 temel özellik tespit ettik.

İlk aşamada, kişi Tanrı'ya hiçbir şekilde benzemezken, oğulun doğumu, yani insanın Tanrı'nın bir imgesi olduğunu fark etmesiyle ikinci basamak olan benzerlik keşfedilir. Kolaylıkla yanlış anlaşılmaya düşülecek 3. Seviye özdeşliktir. Burada hiçbir zaman Eckhart Tanrı ile insanı tözsel anlamda özdeş saymamış ancak Tanrı'nın bir imgesi (görüntüsü-imajı) olarak Tanrı ve insanın doğası birleşmiştir. Son evre olan atılımda ise artık her şeyin terk edildiği gibi Tanrı'nın da terk edilmesi gerekir. Niçinsiz yaşayabilmek işte gerçek erdem budur.

Eckhart'ın tasavvuftaki seyri sülük yollarını anımsatan bu mistisizm anlayışında salık kişiliğini kaybetmekte ya da Eckhart'ın deyiimiyle özdeki gerçek kimliğini keşfederek Tanrı olabilmektedir. Ona göre Tanrı'dan südur edenin Tanrı'ya benzemesinden doğal bir şey yoktur.

Kaynakça

- Aumunn, J. (1994). *Christian Spirituality in the Catholic Tradition*, Fourth impression.
- Can M. (2018). “Objektivist Etik ya da Rasyonel Bencillik Ahlakı”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22, 2287-2299.
- Huxley, A. (2014). *Kadim Felsefe*, Çev. Mutlu Yetkin, İthaki Yayınları.
- Dilek, S. (2012). “Meister Eckhart -Teolojisinde Yaratılış Ve Ruh”, Kutadgubilig, 22, 239-263.
- Eckhart, M. (1990). *Tanrı ve İnsan*, Çev. Sedat Umran, Madde ve Ruh Yayınları.
- Eckhart, M. 2(2003). *Ben, Meister Eckhart, Tanrı'nın Kendisinden Hiçbir Şey Saklamadığı Adam*, Der. David O'neal, Çev. Aslı Özer, Klan Yayınları.
- Eckhart, M. (1986). *Meister Eckhart Teacher and Preacher*, Translation and Introduction By Edmund Colledge O.S.A, Bernard McGinn and Elvira Borgstadt, Poulist Press.
- Eckhart, M. (1993). *Meister Eckhart Werke I*, Texte und Übersetzungen von Josef Quint, Herausgegeben und kommentiert von Niklaus Largier, Frankfurt am Main.

-
- Eckhart, M. (1994). *Selected Writings*, Selected and Translated by Oliver Davies, Penguin Books.
- Eckhart, M. (2009). *The Complete Mystical Works of Meister Eckhart*, Translated and Edited by Maurice O'C. Walshe, Revised with a Foreword by Bernard McGinn, Crossroad Publishing.
- Eckhart, M. (1981). *The Essential Sermons, Commentaries and Defense*, Translation and Introduction By Edmund Colledge O.S.A And Bernard McGinn, Poulist Press.
- James, W. (19854). *The Varieties of Religious Experiences; A Study In Human Nature*, Penguin Books.
- Kahveci, K. (2014). *Bir Mistik Düşünür Meister Eckhart*, Eser Basın Yayın Dağıtım Matbaacılık.
- Yılmaz, Ö. (2014). *Alman Mistik Düşüncesi*, İnsan Yayınları.
- Zarrabi-Zadeh, S. (2016). *Practical Mysticism in Islam and Christianity A comparative study of Jalal al- Din Rumi and Meister Eckhart*, First published by Routledge.